

Nederlandse Tabacologie (J. Romkes) heeft een nieuwe CD verzorgd met heel veel nieuwe documentatie over tabaksfabrikanten in Nederland. Voor nadere informatie zie www.tabacologie.nl.

En voor de geïnteresseerden in de Cubaanse sigaar (en kistmerken): Adriano Martinez RIUS schreef "The Great Habano Factories", een buitengewoon fraai geïllustreerde beschrijving van Cubaanse sigarenfabrieken vanaf het begin van de 19e eeuw. Uitgever: Select Publicaciones S.L., Barcelona Spanje; gebonden, 224 pagina's, 2005; ISBN 84-609-4024-1. Onder meer verkrijgbaar bij Hajenius Amsterdam ad € 75,-.

Van de kleipijpenvondsten zoals aangetroffen op Het Eiland in Zwolle is de Archeologie Zwolle deel 26 verschenen waarin opgenomen diverse Zwolse misbaksels, pijpenpotten e.d. Deze rapportage is binnenkort te koop bij (www.halos.nl).

Herdenkingspijp 600 jaar guldensporenslag

Aad Kleijweg

Onze zuiderburen de Vlamingen vieren elk jaar op 11 juli de herdenking van de Gulden Sporenslag. Velen zullen misschien niet meer de juiste betekenis van deze belangrijke gebeurtenis in de Vlaamse geschiedenis weten, maar als dit niet was gebeurd dan hadden de Vlamingen nu Frans gesproken.

1a. Collectie Aad Kleijweg; 1b. Achterwillens, Gouda; 2a. Ovoïde; 2b. Degen met vrijheidshoed, leeuw met halsband en kruis, ineengeslagen handen, kromstaf en eikenbladranken; 2c. -/-; 2d. WS gekroond; 2e. Ongeglasd; 2f. Gebotterd; 2g. Geen radering rondom ketelopening; 2h. -; 3a. Slingerende bladrank; 3b. Ongeglasd; 3c. -; 4. Vanaf 1902; 5. Gouda; 6. Firma P. van der Want Gzn.

Het heeft wat spuurwerk gekost, maar de pijpenkop hier afgebeeld draagt symbolische versieringen die er sterk aan doen denken dat ze te maken hebben met de Gulden Sporenslag die in Vlaanderen in 1302 heeft plaatsgevonden. De pijp is gemaakt door firma P. van der Want Gzn en staat afgebeeld in een catalogus als nummer 1 uit het begin van de 20e eeuw. De pijp heeft een steellengte van 85 centimeter gehad. Mogelijk is de pijp in 1902 gemaakt voor het 600 jarig herdenkingsfeest van de Gulden Sporenslag.

Beschrijving pijpenkop

Het is een ovoïde kop waarop de versiering als een soort drieluik wordt weergegeven, gescheiden door ranken van eikenbladen. In het linkervlak zien we een degen met de punt omhoog met de vrijheidshoed er bovenop. In het middenvlak zien we een staande klauwende leeuw met een halsband waar een kruis aanhangt, en boven de leeuw zien we ineengeslagen handen. En in het rechtervlak zien we een kromstaf of heiligenstaf. We zien dat de steel ook was versierd met een slingerende bladrank. De pijp draagt het hielmerk de WS gekroond van de firma P. van der Want Gzn.

De volgende verklaring heb ik waarom deze pijp te maken heeft met het herdenkingsfeest van de Gulden Sporenslag.

Afbeelding 1: De leeuw op de pijpenkop en dezelfde leeuw in het stadswapen van Brugge

De leeuw in het midden draagt een halsband met een kruis er aan. Dit komt niet vaak voor, maar in het stadswapen van Brugge draagt de leeuw ook een halsband met een kruis. Dit stadswapen hebben de Bruggelingen gekregen in 1304 van de Graaf van Vlaanderen als beloning omdat zij het grootste aandeel in de Gulden Sporenslag hadden geleverd. Een paar jaar later kreeg de leeuw ook nog een kroontje. De vrijheidshoed staat symbool voor vrede en vrijheid. Meestal wordt de vrijheidshoed gedragen op een stok of lans, mogelijk wordt met de degen aangegeven dat de vrijheid niet zomaar is verkregen, maar dat er strijd aan vooraf is gegaan. De bisschoppelijke kromstaf staat symbool voor de kerkelijke macht van de bisschop de leider van een Bisdom. Mogelijk is deze op de kop geplaatst omdat Brugge een Bisdom is. Een andere reden om de heiligenstaf op de kop af te beelden zou kunnen zijn omdat een tijdgenoot, de priester, dichter en kroniekschrijver Lodewijk van Velthem, de overwinning van de Gulden Sporenslag zag als een Godsoordeel zoals hij beschreef in zijn Spiegel Historiael. Hij was er van overtuigd dat de overwinning van de Vlamingen het gevolg was van een goddelijke voorbeschikking. Paus Bonifacius VIII, die een gruwelijke hekel aan de Franse koning had, werd 's nachts wakker gemaakt om het goede nieuws van de uitslag van de Gulden Sporenslag te vernemen. De ineengeslagen handen staan symbool voor trouw en verbondenheid. Het Vlaamse volk was daar een goed voorbeeld van. Ze waren trouw aan hun graaf en vochten gezamenlijk tegen de Franse onderdrukkers. De eikenbladranken staan symbool voor kracht; zelfs voor de Romeinse god Jupiter was het een symbool van kracht om een kroon te dragen van gevlochten eikenblad.

Guldensporenslag

Het Graafschap Vlaanderen was eind 13e eeuw een welvarend gebied en voerde een eigen koers. Het was wel afhankelijk van Frankrijk, maar economisch gezien was het veel meer afhankelijk van Engeland door de wol- en lakenhandel. Belangrijke steden in de tijd waren Gent, Ieper, Kortrijk en natuurlijk de havenstad Brugge. Frankrijk begon in 1294 een oorlog tegen Engeland en de Vlamingen kozen de kant van Engeland.

Afbeelding 2: Graaf van Vlaanderen Gwijde van Dampierre

Dit werd bevestigd door een verdrag op 7 januari 1297. De Fransen accepteerden dit niet en vielen Vlaanderen binnen. De Vlaamse steden vielen een voor een in Franse handen. De Engelse koning zond nog hulptroepen, maar in maart 1298 trok hij ze terug ondanks het verdrag wat hij met de Vlaamse graaf Gwijde van Dampierre had. Koning Edward I van Engeland sloot opnieuw vrede met Frankrijk. De afgezwakte Vlamingen ondertekenden op 6 januari 1300 een wapenstilstand met de Fransen. Het gezag van Frankrijk over Vlaanderen was hersteld. Gwijde van Dampierre, de Graaf van Vlaanderen, zijn oudste zoon en een aantal belangrijke ridders werden gevangen gezet.

De Franse koning Filips IV stelde de Franse landvoogd Jacques de Châtillon aan om het Graafschap Vlaanderen te beheren. De Franse koning hield in mei 1301 in de Vlaamse steden een blijde intrede. Een deel van de hoge belastingen werd afgeschaft. Die afschaffing van de hoge belastingen kwam echter meer in het voordeel van de patriciërs (Fransgezinden) dan van het ambachtvolk, de aanhangers van de graaf. Er ontstond onrust tussen de Leliaarts (Fransgezinden) en de Klauwaarts (aanhangers van de graaf). Pieter Coninck, een populaire wever uit Brugge, probeerde op te komen voor de zaak van de ambachtlieden maar werd door het stadsbestuur als oproerkraaiër gezien en uit de stad verbannen. In 1302 ontstond door belastingverhogingen grote onvrede onder Klauwaarts en werden in de steden Gent en Brugge door de aanhangers van de graaf de Fransgezinden de stad uitgegoid. De landvoogd Jacques de Châtillon organiseerde een leger om deze steden weer te ontzetten. Toen dit kleine leger Brugge weer had bezet werden zij in de nacht van 18 mei 1302 massaal afgeslacht (Brugse metten) door een leger van ambachtlieden onder leiding van Pieter Coninck. De landvoogd kon op het nippertje ontkomen en vluchtte terug naar Frankrijk.

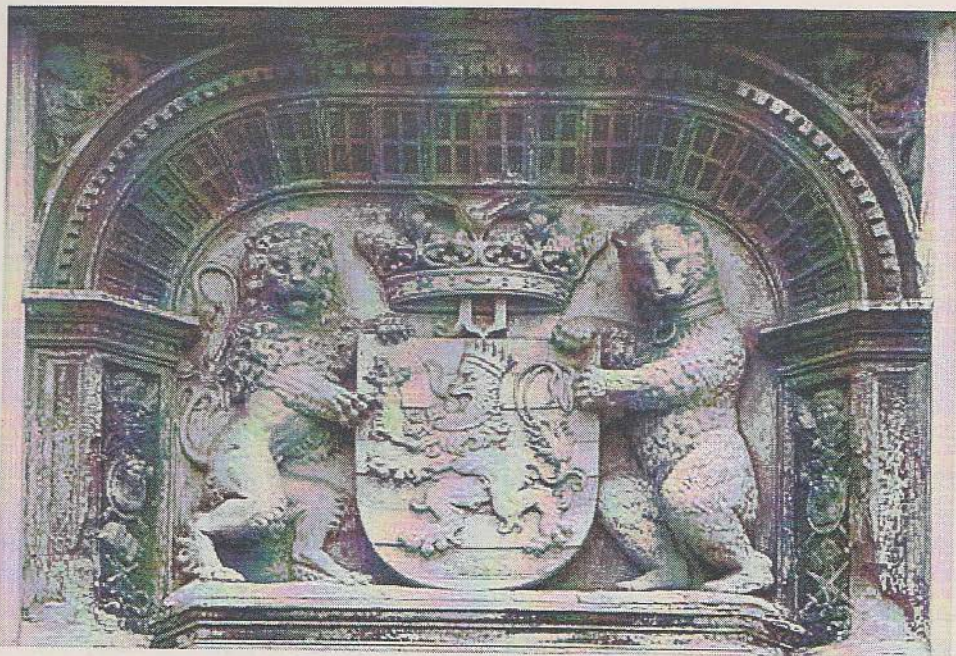
Afbeelding 3: Brugse metten

Voor de aanhangers van de graaf was het nu wel duidelijk: het kon niet uitblijven dat er een gewapend treffen met de Fransen zou komen. Onder leiding van Willem van Gulik, een kleinzoon van de graaf, en Gwijde van Namen, een zoon van de graaf, werd een leger georganiseerd dat bestond uit gewone mensen zoals ambachtslieden, boeren, poorters en enkele ridders. Dit leger werd vooral door de stad Brugge gefinancierd. In juni 1302 vertok er een Frans leger richting Vlaanderen om zich op de slachting te wreken. Het Franse leger dat uit totaal 8500 man bestond arriveerde 8 juli bij Kortrijk. Het Vlaamse leger bestond uit 9000 man waarvan maar 400 edelen te paard. Dit leger had zich buiten de stad Kortrijk opgesteld achter de Grote beek en de Groeninge beek. In de middag van 11 juli begon de aanval. Daar de ridders zelf zich wilden wreken, moest het voetleger in de aanval ruimte voor hen maken.

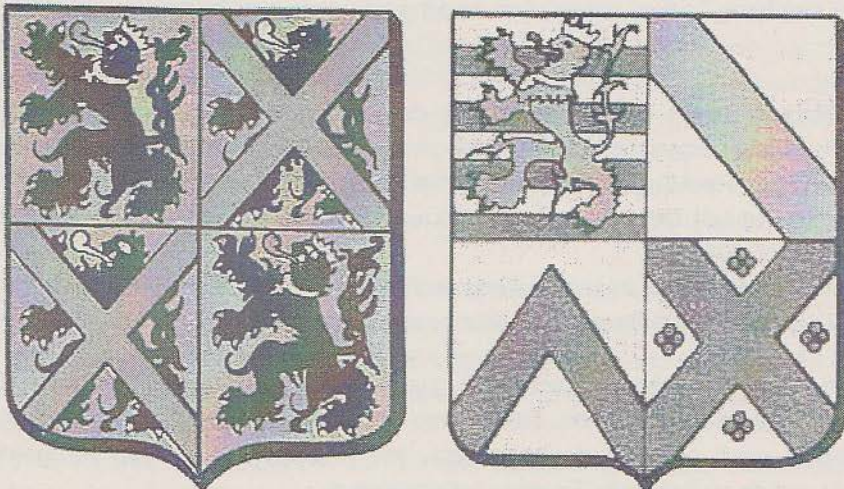
Afbeelding 4: Gulden Sporenslag

Dit pakte echter totaal verkeerd uit voor de Fransen. Omdat zij de beek moesten oversteken had de linker- en de rechterflank een te korte aanloop en het Vlaamse leger maakte korte metten met ze doordat zij te voet en gewapend met lange pieken en goedendags te werk gingen. Even leek het er op dat de middenflank meer succes zou hebben, maar Jan van Renesse zette daar het reserveleger in. Tevens werd hier de Franse opperbevelhebber Robert II van Artois om het leven gebracht door Willem van Saeftinghe, een lekenbroeder die ook mee vocht. De Franse ridders die omgekomen waren droegen gouden sporen die na de strijd verzameld werden en dat de naam Gulden Sporenslag aan deze strijd gegeven heeft.

Afbeelding 5: Stadswapen van Brugge

Door het speuren naar leeuwen met een halsband met een kruis er aan ben ik nog twee andere gemeentewapens tegengekomen waar ze op voorkomen. Namelijk de gemeentes Sintkruis en Koolkerke. Dit zijn gemeenten in de ommelanden van Brugge en zijn in 1970 geannexeerd.

Afbeelding 6: Gemeente wapens van Sint Kruis en Koolkerke

Klauwaarts (aanhangers van de graaf) afgeleid van de klauwen van de Vlaamse leeuw
 Leliaarts (Fransgezinden) afgeleid van de Franse lelie.